

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Bakalářská práce

Barbora Ráchel Vašáková

Knihovna Adama z Ditrichštejna

The Library of Adam of Dietrichstein

Praha 2021

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Marek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 25. 7. 2021

Barbora Ráchel Vašáková

Největší poděkování patří vedoucímu mé práce, Mgr. Jindřichu Markovi, Ph.D., za jeho cenné rady, neutuchající trpělivost, podporu a důvěru. Ráda bych také poděkovala PhDr. Lence Veselé, Ph.D., za poskytnutí všech jejích rad a za velikou pomoc, bez které bych tuto práci zcela určitě nenapsala. Závěrem chci poděkovat rodině a přátelům, jmenovitě bratrovi Jakobovi a Alžbětě.

Klíčová slova (česky):

Adam z Ditrichštejna, Ditrichštejnové, císařský velvyslanec, španělský královský dvůr, šlechtické knihovny, zámecké knihovny, švédská knižní kořist, 16. století, Mikulov

Klíčová slova (anglicky):

Adam of Dietrichstein, the Dietrichstein noble family, emperor's ambassador, royal Spanish court, aristocratic libraries, castle libraries, Swedish war booty, 16th century, Mikulov, Nicolsburg

Abstrakt

Práce se věnuje již zaniklé a dnes hůře vystopovatelné knihovně moravského šlechtice Adama z Ditrichštejna, který žil v druhé polovině 16. století. Své sběratelství knih započal během své velvyslanecké kariéry ve Španělsku a později i v dalších evropských zemích. Ditrichštejn vybudoval osobitou sbírku, kterou po něm zdědili jeho synové, nejmladší syn František ji následně za své působnosti jako kardinál výrazně rozmnožil. Naprostá většina knih byla odvezena během třicetileté války Švédy, kteří knihovnu přivezli do Stockholmu, odkud byly knihy během rozličných událostí převezeny do jiných evropských měst. V praktické části jsou zmapovány dochované exempláře, které měl ve vlastnictví Adam z Ditrichštejna, dále je sestavena tabulka s přehledem všech dostupných informací o exemplářích a následuje popis tří znovu objevených knih. Závěrem je provedeno srovnání knihoven Hieronyma Becka z Leopoldsdorfu a Adama z Ditrichštejna, neboť oba pocházeli z velmi podobných poměrů a jejich knihovny mají určité shodné znaky.

Abstract

This bachelor thesis tells the story of the now mostly scattered library of the Moravian nobleman Adam of Dietrichstein, who lived in the second half of the sixteenth century. He began collecting books during his embassy career in Spain and later in other European countries. Dietrichstein built a special collection, which was inherited by his sons. The youngest son František subsequently multiplied it significantly during his tenure as a cardinal. The vast majority of books were taken by Swedes during the Thirty Years' War. The library was then brought to Stockholm from where the books were transported to other European cities during various events. The practical part of the bachelor thesis documents the preserved books owned by Adam of Dietrichstein. There is a table with an overview of all available information about the books and a description of three rediscovered books as well. Finally, a comparison of the libraries of Hieronymus Beck of Leopoldsdorf and Adam of Dietrichstein is made, as both men lived in very similar circumstances and their libraries have certain identical features.

OBSAH

Úvod	8
Šlechtické knihovny 16. století	10
Hieronym Beck z Leopoldsdorfu	11
Adam z Ditrichštejna	13
Stručné dějiny rodu Ditrichštejnů	13
Rodinný život	13
Adamovi synové	15
Adamovy dcery	16
Kariéra	17
Dějiny knihovny Adama z Ditrichštejna	20
Ditrichštejnská knihovna za kardinála Františka	21
Osudy ukořistěné ditrichštejnské knihovny	21
Ditrichštejnská knihovna v dnešní době	23
Katalogy ditrichštejnské knihovny	24
Jiří Dingenauer	24
Johann Bussow	25
Isaac Vossius	26
Vyhodnocení dochovaných exemplářů	27
Faktické informace	27
Akvizice exemplářů	29
Znovu nalezené exempláře	36
Martyrologium z Gerony	36
Tractatus quatuor ex suis VII libris ...	37
Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava	37
De regis institutione et disciplina libri VIII	39
Srovnání knihoven Ditrichštejna a Becka	41
Závěr	43
Seznam použité literatury	44
Seznam obrázků	50

1 Úvod

Šlechtické knihovny nebyly v 16. století ničím naprosto výjimečným; často vznikaly především pro reprezentaci rodu, dvora či jednotlivce. To ale není případ knihovny Adama z Ditrichštejna, který knihy nakupoval a získával kvůli svým zájmům a pro rozptýlení. Šlechtic své knihy studoval, věnoval jim svůj čas a též do nich investoval. Svou sbírku tedy nerozšiřoval s myšlenkou na získání oslnivé pověsti sečtělého a znalého člověka, kterou by stavěl na odiv.

Adam z Ditrichštejna ani jeho knihovna zatím nebyli předmětem samostatného vědeckého zkoumání. Šlechticově kariéře a zejména jeho vztahu s císařem Maxmiliánem II. je věnována kniha Friedricha Edelmayera a Arna Strohmeyera. Strohmayer také napsal článek o Ditrichštejnově působení u rakouského dvora. Švédský knihovník Otto Walde se zabýval švédskou knižní kořistí z Čech a Moravy, a tedy i knihovnou šlechtice Adama. Ve své dvoudílné studii z let 1916 a 1920 dokonce identifikoval několik Ditrichštejnových knih. Dále ditrichštejnské knihovny studoval mikulovský knihovník Miroslav Trantírek, který roku 1963 vydal knihu s historií mikulovské zámecké knihovny, jejíž součástí byla i Adamova. V poslední době se nejvíce Adamovi z Ditrichštejna věnuje PhDr. Lenka Veselá, Ph.D., která je autorkou portálu o švédské knižní kořisti z Čech a Moravy a prostřednictvím databáze zveřejňuje nálezy jednotlivých dochovaných exemplářů ze šlechticovy knihovny.

Práce mapuje vznik, vývoj a následný zánik knihovny moravského šlechtice Adama z Ditrichštejna. První kapitola se věnuje šlechtickým knihovnám 16., potažmo 17. století. V její podkapitole je vystižen charakter knihovny Hieronyma Becka z Leopoldsdorfu, která je kvůli podobnostem mezi Ditrichštejnovým a Beckovým životem velmi vhodná na pro srovnání.

Druhá kapitola pojednává o životě Ditrichštejna – o rodu, rodině a nakonec kariéře, která je velmi relevantní v kontextu zrodu a rozvoje jeho knihovny. Dále následuje kapitola o šlechticově knihovně, popis jejího vývoje a také katalogů, které zahrnují sbírky knihovny. V následující kapitole začíná praktická část práce; jsou zde zdokumentovány a popsány jednotlivé dochované exempláře z Ditrichštejnovy knihovny a také exempláře, které byly znovu objeveny díky této práci. Poslední kapitola znázorňuje podobnosti a rozdíly mezi knihovnou Adama z Ditrichštejna a Hieronyma Becka z Leopoldsdorfu.

Cílem práce je ucelit dostupné informace o Adamovi z Ditrichštejna a jeho knihovně a také zdokumentovat jednotlivé dochované exempláře. Užitými metodami jsou tvůrčí kompilace na základě literatury a analýza dochovaných exemplářů na základě metod běžných ve výzkumu dějin knihoven.

Rodové jméno Ditrichštejn má mnoho podob, v této práci je však užíváno počestěné varianty. Sám šlechtic se podepisoval jako Dietrichstein nebo Dietrichstain. Pro citování literatury byl v této práci zvolen harvardský styl.

2 Šlechtické knihovny 16. století

Charakteristický růst knihoven v 16. století byl možný především kvůli rozvoji knihtisku, veškeré knihovny se tehdy snadněji rozrůstaly. V nejlepší pozici se však nacházely knihovny aristokratické, jejichž majitelé měli dostatek finančních prostředků na objemnější akvizice, a také rodové knihovny, které měly potenciál hladčeji znásobit svůj objem. Takto mohly vznikat buď větší dvorské knihovny či menší uživatelské knihovny uzpůsobené zájmům jednotlivých majitelů. Sbírký, které založil a rozšiřoval jediný člen rodu, velmi snadno zanikaly, protože bývávaly po smrti daného jedince rozprodány či zničeny. (Cejpek, Hlaváček a Kneidl, 1996, s. 87; Veselá, 2006a, s. 228; Veselá, 2006b, s. 17–18)

Co se četnosti knih v jednotlivých knihovnách týče, nebyly neobvyklé malé knihovny, které čítaly jen několik desítek svazků, existovaly ale i středně velké a rozsáhlé bibliotéky, ve kterých byly k nalezení tisíce svazků. Ty byly ale výjimečnější a na dosažení takto vysokého počtu knih bylo třeba investovat do akvizic, což mohli uskutečnit pouze zaopatření jedinci a zanícení bibliofilové, pro které byly knižní výdaje radostí. (Bůžek, 2000, s. 92; Veselá, 2006b, s. 18)

Než se knižní sbírky staly knihovnami, bývávaly knihy uloženy společně s dalšími uměleckými objekty, jako například mincemi. Toto společné uložení naznačuje, že pro své majitele měly knihy hodnotu právě i z uměleckého hlediska. Knihy byly vnímány jako umění častokrát i po vytvoření knihovny. Zejména ve šlechtických sběratelských knihovnách v druhé polovině 16. století se oblíbené knihy nadále vyskytovaly s dalšími uměleckými předměty v kunstkomorách či muzeích. (Kašparová, 2009, s. 32–32; Veselá, 2006b, s. 20)

V zámeckých knihovnách se často vyskytovaly knihy s politickou a právníkou tematikou, lze se setkat i s militarií, hospodářskou a pedagogickou literaturou. Důvodem, proč se zmíněná témata v aristokratických knihovnách vyskytovala více než v jiných, je, že se vázala ke způsobu jejich života. Zároveň se projevovaly i osobní zájmy, které aristokraté nabyli zejména během své výchovy, vzdělávání a kariéry. (Bůžek, 2000, s. 90; Mašek, 2000, s. 46)

Z jazykového hlediska byly zámecké fondy v 16. a 17. století většinou v latině, zároveň se ale vyskytovala díla v němčině a češtině a poté ve španělštině, italštině a angličtině. Francouzská a německá literatura začaly být podstatné a běžně se vyskytovat až v 18. a 19. století. (Mašek, 2000, s. 47)

Tehdejší aristokratické knihovny sloužily dvěma hlavními účelům. V první řadě šlo o sebevzdělávání, důležitá byla ale i reprezentace. Počet knih dokazoval bohatství majitele, zásadní byla avšak skladba sbírky, například významné množství náboženské literatury zajišťovalo obraz dobrého katolíka. (Bůžek, 2000, s. 89–90)

Pro zdůraznění své individuality někteří šlechtici využívali různých okrasných i praktických proveniencí, svůj vkus vyjadřovali například prostřednictvím poznámek, rukopisných exlibris či dekorativních vazeb v jednotném stylu. Nebyl to ovšem trend a do tohoto zvýraznění své osobitosti se zdaleka nezapojili všichni šlechtici. (Kašparová, 2009, s. 32–33; Veselá, 2006b, s. 20)

Šlechtické knihovny nebyly samozřejmostí. V 16. a 17. století se často nevyskytovaly v aristokratických rezidencích knihy žádné nebo jen malé množství do několika set kusů. (Veselá, 2006b, s. 17)

2.1 Hieronym Beck z Leopoldsdorfu

Rakouský šlechtic Hieronym Beck z Leopoldsdorfu žil v letech 1525–1596 a byl majitelem a budovatelem středně velké knihovny v Ebreichsdorfu. Dalším tvůrcem této knihovny byl také otec Becka, Marcus Beck, který byl společně s Hieronymem významnou osobností na dvoře Ferdinanda I. a Maxmiliána II. Hieronym Beck byl diplomatem a sestavil dvě rukopisné knihy miniaturních portrétů, které jsou jedinečné díky tomu, že dokládají dnes již zaniklé portrétní galerie. (Veselá, 2016, s. 13–15)

Ebreichsdorfská knihovna byla získána synem Adama z Ditrichštejna, Františkem, od posledního potomka rodu Becků – Marcuse Eberharda Becka. Kardinál František z Ditrichštejna tuto knihovnu začlenil do své již existující knihovny, společně však byly odvezeny jako válečná kořist do Švédska. Ač se k Beckově knihovně nedochoval žádný dobový katalog či inventář, PhDr. Lenka Veselá, Ph.D, autorka knihy o Beckovi, se díky jiným dokumentům (Rožmberský soupis, dochované exempláře) domnívá, že knihovna přechovávala kolem 2500 titulů. (Veselá, 2016, s. 15 a 83–84)

Roku 1550 získal Beck v Konstantinopoli původní rukopis o dějinách turecké říše, který byl důležitým pramenem poznání tureckých dějin pro střední Evropu. Dalším hodnotným dokumentem, který je významný pro dějiny epigrafiky, je dochovaný rukopis s nákresey antických náhrobků. (Veselá, 2016, s. 14)

System knihovny spočíval v rozdělení na konzervativní oddíl, kde byly dokumenty z kvadrivia (teologie, právo, lékařství a filozofie), a na nové oddíly, které odrážely osobní zájmové preference Hieronyma Becka, jako je historická literatura, krásná literatura, jazyková a pedagogická literatura atp. Dle řazení je možné vyvodit, že si systém zřejmě vymyslel a knihy do něj zařazoval přímo Beck, jelikož nelze očekávat, že by běžný knihovník tehdejší doby měl takovou znalost všech knih, aby je mohl s přesností založit do správné sekce. I z tohoto je jasné, že Beck četl velkou část svých knih a to hned v několika světových jazycích, jako byly například italština a řečtina. (Veselá, 2016, s. 100)

Hieronym Beck se snažil sladit vazby dokumentů ve své knihovně tak, aby barevně a stylem byly sjednocené a aby navazovaly na styl jeho otce, který nechával své knihy vázat do bílých kožených desek. Časem dospěl ke svému originálnějšímu a zdobenějšímu stylu s kováním a slepotiskovou výzdobou na deskách. (Veselá, 2016, s. 86–87)

3 Adam z Ditrichštejna

3.1 Stručné dějiny rodu Ditrichštejnů

Dějiny ditrichštejnského rodu, pocházejícího z Korutan, počínají v 11. století šlechticem Reinpertem. Od něj se ditrichštejnský rod dělí do několika větví, nejvýznamnější mají počátek v synech Pankráce z Ditrichštejna († 1508), Adamova děda, kterému císař Maxmilián I. udělil úřad dědičného číšníka v Korutanech. Adamův strýc František (1477–1548) založil větev Weichselstatt, jeho bratr a Adamův otec Zikmund I. (1480–1533) větev Hollenburg. Hollenburskou větev dále rozdělili samotný Adam z Ditrichštejna a jeho starší bratr Zikmund Jiří († 1593) na hollenburskou a Adamovu hollenbursko-mikulovskou. (Regionální muzeum v Mikulově, c2016; Tybitanzl, 2006, s. 133; Županič, Stellner a Fiala, 2001, s. 70)

3.2 Rodinný život

Ve dnech 22. a 23. července 1515 se konala svatba Adamových rodičů – Zikmunda I. z Ditrichštejna, korutanského šlechtice a štýrského zemského hejtmána, a Barbory z Rottalu. Šlo o velkolepou událost, které se zúčastnily významné osobnosti té doby – nejen císař Maxmilián II., ale i dva kardinálové, dva králové a další příslušníci vysoké aristokracie. Svatba byla oslavena hostinou a turnajem. Výčet těchto vážených hostů lze vysvětlit faktem, že Barbora z Rottalu byla nemanželskou dcerou císaře Maxmiliána II., což hrálo roli v kariéřním životě Adama z Ditrichštejna a jeho dětí. (Parma, 2011, s. 20 a 23)

Adam z Ditrichštejna se narodil 9. října 1527 ve Štýrském Hradci rodičům Zikmundovi I. z Ditrichštejna a Barboře z Rottálu. Měl čtyři sourozence – sestry Ester a Annu a bratry Karla a Zikmunda Jiřího, ke kterému měl Adam z rodiny nejbližší. Když Adamovi bylo pouhých 16 let, vypravil se se Zikmundem Jiřím na studia do Itálie, kde se začal připravovat na svou budoucí kariéru u panovnického dvora. Naučil se zde samozřejmě latinu, základní jazyk dobové vzdělanosti, a také italštinu. Po ukončení studií ovšem ihned neopustil Itálii, podnikli po ní s bratrem kavalírskou cestu, ze které se vrátili roku 1547, po smrti svého otce Zikmunda I. (Luska, 2014, s. 35–36)

Jako nejstarší syn zdědil největší část majetku Zikmund Jiří, jemuž otec odkázal državy z většiny situované v Korutanech. Adam zdědil panství nedaleko Vídně, kde se nacházel tehdejší královský dvůr Ferdinanda I., protože se od něj očekávalo, že se uplatní

v panovníckých službách, a další državy ve Štýrsku a Dolních Rakousech. (Luska, 2014, s. 35–36)

Po smrti manžela, Zikmunda I. z Ditrichštejna, se Barbora z Rottalu ještě dvakrát provdala. Jejím druhým manželem se stal Oldřich Čertic z Kynšperku, třetím Baltazar Švejníc z Pilmsdorfu. (Parma, 2011, s. 21)

Celá rodina byla vychovávána v protestantství, což lze pozorovat i na skutečnosti, že z jednoho ditrichštejnského rodového panství šířil protestantský kněz luteránské spisy. Vzhledem k Adamově orientaci ke dvorské službě musel během mládí konvertovat ke katolictví, ke kterému se horlivě hlásil během celého dospělého života, což mu poskytlo mnoho výsad. Kdyby Adam nekonvertoval ke katolictví, neměl by příliš velkou šanci na úspěch ve službách panovníka. Luska odhaduje, že Adamova konverze proběhla nejpozději v letech 1547–1548. (Edelmayer, 1993, s. 95; Luska, 2014, s. 45–46)

Adamovou životní družkou se stala Margarita de Cardona y Requesens, vrchní dvorní dáma císařovny Marie. Margarita se narodila kolem roku 1535 v Cagliari do rodu španělských grandů¹, spřízněným s aragonským a kastilským královským rodem jako jedna z osmi dětí svých rodičů. Jejím otcem byl baron Antonio de Cardona, matkou Sidonia Maria de Cardona. Margarita i s rodiči sloužila u španělského královského dvora a v roce 1551 doprovázeli císařovnu Marii a Maxmiliána II. do Vídně. Po smrti Margaretina otce Antonia učinila císařovna Marie Margaritu hlavní dvorní dámou. Měla tedy na starosti všechny dvorní dámy a téměř vždy osobně doprovázela císařovnu a řídila její domácnost. Tuto pozici zastávala až do roku 1577. Císařovna Marie Margaritě také roku 1555 darovala věno. (de Cruz Medina, 2014, s. 102–103; Balcárek, 2008, s. 13; Luska, 2014, s. 64; Parma, 2008, s. 26)

Roku 1555 se v katedrále svatého Víta v Praze konala svatba Adama z Ditrichštejna a Margarity de Cardona. Stejně jako svatba Adamových rodičů byla i tato významná. Byla důkazem důvěry Habsburků (zejména císařovny Marie) v Adamovu katolickou víru. Císařovna Marie by totiž nedovolila, aby si Margarita, horlivá katolička, vzala špatného katolíka. Z jejich manželství vzešlo celkem 23 dětí, dospělosti se dožili tři synové a čtyři dcery, kteří se všichni těšili z výsad vyplývajících ze statusů jejich vlivných rodičů.

¹ „Grand (grande de España), velmož, nejvyšší špaň. šlechta, jež druhy požívala velkých privilegií.“ (Rank, 1882, s. 720)

(Balcárek, 2008, s. 13; Edelmayer, 1993, s. 95; Regionální muzeum v Mikulově, c2016; Županič, Fiala a Stellner, 2001, s. 71)

Adam z Ditrichštejna zemřel 15. ledna 1590 v Mikulově ve věku 62 let. Rudolf II. nechal svého dřívějšího učitele pochovat o rok později v chrámu svatého Víta u nohou císaře Maxmiliána II., kterému Ditrichštejn téměř celý život věrně sloužil. Pohřební řeč učinil pražský děkan, Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka. Margarita de Cardona se pět let po smrti manžela přestěhovala zpět do Madridu, kde zemřela roku 1609 a kde je také pochována. (Bezděka, 1880, s. 441; Janoušková, 2007, s. 193)

3.2.1 Adamovi synové

Adamův nejstarší syn, Zikmund II. (~1561 – 1602), pojmenovaný po svém dědu, prožil své dětství ve Španělsku. Během svého života byl radou Rudolfa II. a nakonec od roku 1598 i moravským zemským podkomořím. Vzal si Johannu van der Leiter, se kterou vychovali dva syny, Jana Adama a Maxmiliána II. Druhý ze jmenovaných synů se později stal knížetem, zdědil rodový majetek po otci a strýci Františkovi a stal se tak pokračovatelem rodové linie. S Johannou měl Zikmund II. ještě dceru, Markétu Františku, která si vzala za manžela Václava Viléma Popela z Lobkowicz, se kterým měla syna Františka Josefa, vytuženého mužského potomka a dědice Lobkowiczů. (Regionální muzeum v Mikulově, c2016; Tybitanzl, 2006, s.136; Županič, Fiala a Stellner, 2001, s. 73)

Maxmilián z Ditrichštejna a hrabě de Licova (1561–1611), Adamův prostřední syn, vyrůstal stejně jako Zikmund ve Španělsku. Roku 1568 se společně s otcem stal calatravským rytířem, a to i přesto, že byl nezletilý – papež to Maxmiliánovi na žádost španělského krále Filipa II. prominul. Filip II. mu také roku 1597 věnoval komendu² řádu calatravských rytířů Moratalas, která byla roku 1599 vyměněna za výnosnější a úrodnější andalusskou komendu Canaveral. (Baďura, 1996, s. 44–47)

Adamovým nejmladším synem, nejvýznamnějším potomkem a vůbec jedním z nejnámějších Ditrichštejnů byl František Serafinský z Ditrichštejna (1570–1636), narozen

² „Komenda, církevní obročí výmínečně udělené, u rytířů řádových beneficium jednotlivých rytířů, kteří odtud komendátoři čili komthurové slovou.“ (Rank, 1887, s. 89)

v Madridu. Roku 1576 Adam žádal papežského nuncia³ o udělení benefícia⁴ pro Františka, který byl už tehdy předurčen k duchovní kariéře. Nuncius jej odmítl kvůli Františkovu nízkému věku, ovšem přislíbil, že jeho kariéře ve správnou chvíli pomůže. František byl poté vychováván jezuitu nejprve v Praze a později v Římě. Ještě před jeho dvanáctým rokem života mu rodiče zprostředkovali prostřednictvím svých známých první prebendy⁵ od papeže. (Baďura, 1996, s. 53; Mašek, 2003, s. 65–66; Parma, 2011, s. 25)

Dne 22. března 1582 se z dvanáctiletého Františka stal duchovní. František na sebe tehdy oblékl kleriku a superpelici a vídeňský biskup Jan Kašpar Neubeck na něm vykonal postřížiny. Začal také přijímat benefícia, to byla ovšem výjimka, protože obvykle se mohla přijímat až od 14 let. Roku 1599 byl jmenován kardinálem a zvolen olomouckým biskupem. (Mašek, 2003, s. 65–66; Parma, 2011, s. 25)

Po smrti svého bratra Zikmunda vynakládal František velké úsilí, aby se postaral o Zikmundova syna Maxmiliána II., který byl jediným mužským pokračovatelem mikulovské větve rodu Ditrichštejnů. František zajistil, aby Maxmilián II. získal knížecí titul a také řád zlatého rouna. Když zemřel i bratr Maxmilián, převzal František odpovědnost za rodinné záležitosti a staral se například o sestru Beatriz, která závisela na jeho podpoře a i kvůli tomu mu pomohla získat penzi od španělského krále Filipa II. Po Františkově smrti se však zjistilo, že mu byl panovník dlužen částku 92 722 florinů. (Baďura, 1996, s. 47, 53–54, 56)

3.2.2 Adamovy dcery

Adamova dcera Marie se nejspíše roku 1566 provdala za prvního hraběte de Galve, dona Baltasara de Mendoza y de la Cerda. Porodila pravděpodobně v únoru 1576, předčasně v šesti měsících těhotenství. Její syn, Adamův jmenovec, žil pouhých osm hodin a po jeho smrti Marie už neotěhotněla. Po manželově smrti roku 1578 se Marie uchýlila do paláce jeho blízké příbuzné, vévodkyně de Pastrana z Eboli. Asi rok poté, v červenci 1579, se na králův rozkaz přestěhovala do konventu Nuestra Señora de Los Ángeles v Madridu. U kněžny de

³ „Nuntius, lat., nuncius, posel, vyslanec, papežův zástupce. N. byl ... nejvyšším církevním soudcem a vykonavatel práv metropol, jménem papeže.“ (Rank, 1887, s. 466)

⁴ „Beneficium ... ecclesiasticum, obročí duchovní, t. právo k užívání důchodu neb statkův duchovenských.“ (Rank, 1882, s. 195)

⁵ „Prebenda, z lt., vlastně praebenda pars, služné, plat za úřad, v církvi každý stálý plat duchovního za službu církevní (obročí církevní, beneficium, portio canonica).“ (Rank, 1887, s. 651)

Pastrana nemohla dále zůstat, neboť ji král Filip II. nechal uvěznit. (Baďura, 1996, s. 51; de Cruz Medina, 2009, s. 151)

Od roku 1580 se vedla velká jednání o případném sňatku s donem Martinem Cortésem, markýzem del Valle, o čemž informovala Mariina sestra Anna. Vdala se ovšem za Juana de Borja, markýze de Navarres a vrchního komtura vojenského církevního řádu Montesa, se kterým neměla žádné děti. Marie zemřela 31. 12. 1600. (de Cruz Medina, 2009, s. 143 a 151)

Dcera Anna, dvorní dáma ve službách španělských infantek, se roku 1582 vdala za Antonia de Fonseca, hraběte de Villanueva y Cañedo, se kterým měla několik dětí. Byla hlavní informátorkou a agentkou svých rodičů v dobách, kdy nežili ve Španělsku – psala jim mnoho dopisů a vyřizovala jejich vzkazy členům královského dvora. (Baďura, 1996, s. 51)

Hypolita, která společně se sestrou Annou byla dvorní dámou ve službách španělských infantek, si v roce 1594 vzala za manžela Álvaro Fernández de Córdoba y Aragón, markýze de Peñalba, který byl komorníkem prince Filipa. Během jejich krátkého manželství porodila dceru Hypolitu a roku 1595 zemřela. (Baďura, 1996, s. 51; de Cruz Medina, 2009, s. 151)

Adamova nejmladší a nejmýraznější dcera Beatriz, se pět let po Adamově smrti s matkou Margaritou de Cardona přestěhovala do Madridu, kde jí Margarita s pomocí císařovny Marie zajistila místo u dvora ve službách infantky Isabely. Roku 1600 se sňatkem stala markýzou de Mondéjar. Po smrti manžela roku 1604 se Beatriz uchýlila do františkánského kostela Panny Marie Konstantinopolské a roku 1614 založila klášter bosých karmelitánek v Alcalá de Henares, kde v prosinci 1631 zemřela. (Baďura, 1996, s. 52–56)

3.3 Kariéra

Adam z Ditrichštejna začínal u císařského dvora Ferdinanda I. jako dvořan, již roku 1543 však sloužil tehdy ještě arcivévodovi Maxmiliánovi, který jej již roku 1548 obdařil titulem panoše. Tehdy mladý šlechtic se angažoval ve věci ukončení náboženských válek ve Svaté říši římské. Zasloužil se o uzavření pasovské smlouvy roku 1552 a následně i roku 1555 augšpurského míru. (de Cruz Medina, 2009, s. 133; Županič, Fiala a Stellner, 2001, s. 71)

Roku 1560 byl Adam jmenován *caballerizo mayor*, nejvyšším štolbou ve službách císařovny Marie. Šlechtic v této pozici však dlouho nevydržel, protože byl dva roky poté jmenován hofmistrem⁶ a nejvyšším komorníkem arcivévodů Rudolfa a Arnošta. Ti byli na podzim roku 1563 posláni na výchovu do Madridu ke svému strýci, Filipu II., kam je doprovázela ditrichštejnská rodina. Adam zde sloužil Maxmiliánovi II. jako velvyslanec a také jej informoval o dění na královském dvoře. (de Cruz Medina, 2014, s. 104–105)

V průběhu svého působení jako nejvyšší štolba Adam z Ditrichštejna také pracoval v roce 1561 jako velvyslanec v Římě. Nicméně se mu navzdory všem jeho snahám nepodařilo přesvědčit papeže, aby zrušil kněžský celibát a povolil přijímání podobojí. (Mašek, 2003, s. 65)

S arcivévodou se do Čech šlechtic vrátil až roku 1571, již v únoru 1572 byl avšak na pokyn císaře zpět u španělského královského dvora. Do Madridu byl Adam z Ditrichštejna vyslán ze dvou důvodů – nejprve měl jménem císaře Maxmiliána II. poblahopřát španělskému králi Filipu II. k narození syna Ferdinanda, poté byl arcivévodou Rudolfem pověřen přivést španělské koně. Z této výpravy se ovšem kvůli komplikacím Adam vrátil do Čech až roku 1573. (Baďura, 1996, s. 43)

Maxmilián II. chtěl dát Adamovi z Ditrichštejna vládu nad Mikulovem již roku 1572, ovšem Ditrichštejn odmítl. Nabídku přijal až roku 1575, kdy mu císař daroval panství Mikulov při cestě z Prahy. Zámek se tehdy stal sídlem Ditrichštejnů v Čechách. (Schwetter a Kern, 1884, s. 232)

Císař dával svou důvěru v Adama z Ditrichštejna najevo nejen tím, že jej učinil hofmistrem svých synů, ale i jinak. Šlechtic například zastupoval Maxmiliána II. během jednání ohledně korunovace arcivévodou Rudolfa. Ten si Adama oblíbil a roku 1578 jej již jako císař jmenoval svým nejvyšším hofmistrem. (Županič, Fiala a Stellner, 2001, s. 71)

Adam z Ditrichštejna byl oddaným služebníkem a těšil se nejen přízni císařů Maxmiliána II. a Rudolfa II., ale i španělského krále Filipa II. Ten Adamovi a jeho synu Maxmiliánovi povolil stát se calatravskými rytíři, později je oba obdařil komendami. Též

⁶ „Hofmistr (z něm. Hofmeister), původně správce šlechtického domu neb královského; vůbec vychovatel v domech panských; nejvyšší h. u dvora panovnického, obstarává čestnou službu hospodáře dvorského.“ (Rank, 1882, s. 813)

nechal šlechticovy dcery pobývat na svém dvoře jako dvorní dámy, díky čemuž získaly lepší pozici pro vstup do manželství.

4 Dějiny knihovny Adama z Ditrichštejna

Dějiny původní ditrichštejské knihovny začínají ještě před tím, než Adam z Ditrichštejna získal zámek Mikulov. Šlechtic totiž započal sbírat knihy již během své rušné kariéry ve službách císaře Maxmiliána II., díky které se mu podařilo osobně nakoupit knihy zejména ve Španělsku, odkud získal několik set svazků knih, ale též v Uhrách, Itálii, Německu či Lotrinsku. (Trantírek, 1963, s. 6)

Díky dobrým vztahům, které šlechtic vybudoval v době svého působení u španělského královského dvora, mohl i nadále rozšiřovat svou sbírku o zahraniční díla v době, kdy se již usadil v Mikulově. Zároveň i on svým přátelům věnoval knihy nebo si je mezi sebou i vyměňovali. Neskupoval všechny knihy, které se naskytly, svou knihovnu rozšiřoval rozvážně a s rozumem. Jeho přítel, vídeňský královský knihovník, Hugo Blotius, jej několikrát seznámil s budoucími akvizičními příležitostmi, Adam jich však ani jednu nevyužil, zčásti i kvůli financím. (Trantírek, 1963, s. 6; Veselá, 2006a, s. 229)

Knihovna Adama z Ditrichštejna byla velmi personalizovaná s ohledem na jeho potřeby a záliby, byla též formována šlechticovými zážitky a zkušenostmi. Sbíрка obsahovala významné množství děl psaných španělsky a italsky, oba jazyky Adam ovládal od mládí – italštinu se naučil během svých studií v Itálii, španělštinu zase díky manželce Margaritě a letům stráveným u španělského královského dvora. Dále knihovna obsahovala podstatné množství děl náboženských, historických, politických a beletrií, což odpovídá Adamovým zálibám, kariéře a jeho katolické víře. (Trantírek, 1963, s. 7; Veselá, 2006a, s. 229)

Šlechtic choval ke svým knihám vřelý vztah a při jejich čtení si do nich chvílemi vepisoval poznámky. Svou knihovnu Adam odkázal svým synům a i tato skutečnost dokládá šlechticovu dispozici k jeho knihovně. (Trantírek, 1963, s. 6; Veselá, 2006a, s. 230)

Po Adamově smrti knihovnu nejdříve zdědil syn Maxmilián I., který do ní zařadil několik svých vlastních svazků a pár kusů po bratru Zikmundovi. V Čechách se dodnes dochovaly dva exempláře Maxmiliánových knih, jedna s jednoduchým podpisem *M. Dietrichstein*, druhá s exlibris *ya no mas tienpo* [sic!] *perdido MDietrichstan*. Obě jsou psány ve španělštině, jedná se o beletrii a knihu s náboženskou tematikou. Trantírek také dle Maxmiliánových zálib odhaduje, že tehdy nově zařazené knihy o rytířství, válečnictví a chovu koní patřily právě jemu. Františkova se knihovna stala roku 1611, kdy zemřel její

předchozí majitel a Františkův starší bratr Maxmilián I. z Ditrichštejna. (Trantírek, 1963, s. 7; Kašparová, 1991, s. 97–98)

4.1 Ditrichštejnská knihovna za kardinála Františka

Kardinál František nechal knihovnu roku 1614 uspořádat a zkatalogizovat jezuitou Jiřím Dingenuerem a od té doby ji také neustále rozmnožoval. V době jejího uspořádání čítala knihovna 1236 děl o 1638 svazcích, roku 1645 se celkový počet svazků odhaduje na více než 8000 kusů. (Trantírek, 1963, s. 9; Veselá, 2006a, s. 227)

Kardinál byl schopen knihovnu masivně rozšířit zejména prostřednictvím akvizicí zkonfiskovaných knih nekatolické šlechty a koupí již existujících knihoven. Takto se mu podařilo získat hned několik zajímavých sbírek, jmenovitě například knihovnu Becků z Leopoldsdorfu, knihovnu Jacoba Conrada Praetoria z Perlebergu a valdštejnskou sbírku v Brtnici. František tak ovšem činil s rozmyslem a získával knihovny takového charakteru, který v původní ditrichštejnské knihovně chyběl – jednalo se zejména o literaturu lékařskou, matematickou a přírodovědnou. (Veselá, 2006a, s. 231–232)

I přesto, že kardinál knihovnu rozvíjel zejména pro svou reprezentaci, nebyl zřejmě člověkem, který by vůbec nečetl. Nejspíše přečetl první díl Dona Quijota a své nadšení z knihy sdílel s dvořanem arcivévodou Alberta M. Somogym, se kterým si vyměňovali dopisy. Ten Františkovi z Ditrichštejna v červnu 1620 zaslal druhý díl Dona Quijota a v příloženém dopise mu přál, aby „se potěšil v těchto bouřlivých dobách četbou o dobrodružstvích tohoto potulného rytíře“. (Polišenský, 1972, s. 157)

Podruhé nechal František knihovnu zkatalogizovat roku 1627, také Dingenuerem. Ten místo toho knihovnu alespoň znovu přeorganizoval a rozdělil do 24 oborů, čímž zjednodušil původní systém z roku 1614, kdy oborů bylo 30. Františkovu knihovnu kompletně a pečlivě zkatalogizoval švédský komisař Johann Bussow až roku 1646, po vpádu Švédů na Moravu. (Veselá, 2006a, s. 234–235)

4.2 Osudy ukořistěné ditrichštejnské knihovny

Švédská vojska v červnu roku 1642 obsadila Olomouc, která byla následně ještě osm let v jejich moci. Odtud Švédové odvezli knihy z největší olomoucké knihovny patřící jezuitům, dále také z klášterních knihoven kapucínů a dominikánů, méně poté františkánů a kartuziánů. Zasažena byla i knihovna kapitulní, která obsahovala cenné rukopisy,

inkunábule i nové tisky, podařilo se avšak alespoň včas odvézt její archiv a některé rukopisy do Vídně. Odebrání knih se nevyhnuly ani soukromé osoby – Ambrož uvádí, že se ve Švédsku objevily knihy z knihovny městského radního Ferdinanda Julia Zirckendorffera, faráře mariánského kostela Melchiora Pollingera, kapitulního vikáře Václava Trompuse a dalších. Dále bylo odvezeno několik set knih z kláštera Hradisko, který byl hned roku 1642 vypálen a zničen. (Ambrož, 1949, s. 116–177)

V roce 1645 začal válečný komisař Johann Bussow s inventarizací a balením mikulovské a olomouckých knihoven. Ditrichštejnská knihovna byla zabalena do 49 sudů, které byly poté odvezeny do Olomouce. Odtud byla mikulovská knihovna společně s knihovnou kapucínského kláštera odvezena 4. listopadu 1646 do Hlubčic, odkud byly sudy transportovány do Štětína a konečně do Stockholmu. Další olomoucké knihovny byly odvezeny o dva měsíce později. V květnu roku 1649 se do Stockholmu doplavila i knižní kořist z Prahy, která byla poslána ve třiceti bednách roku 1648 nejprve do Domitzu a poté do Wismaru. Jednu část kořisti tvořila královská knihovna, jejíž součástí byly rukopisy *Codex argenteus* a *Codex gigas* a rožmberská knihovna. Další část pražské kořisti se skládala z knih ze strahovského kláštera. Ve Stockholmu s českomoravskou kořistí začal na přání švédské královny Kristiny pracovat královský knihovník Isaac Vossius. Celkově tvořilo českou a moravskou knižní kořist zhruba 25 tisíc knih. (Ambrož, 1949, s. 117–118; Měsíc, 2008, s. 55; Veselá, 2019, s. 158)

Většina knižní kořisti z Čech a Moravy byla uložena do stockholmské knihovny královny Kristiny, další skončily darem od královny v univerzitní knihovně v Uppsale, v gymnazijních knihovnách ve Västeråsu a Strängnäs a také ve finském Turku. Královna též některá díla věnovala svým přátelům, dále také obdarovala královské knihovníky Isaaca Vossia a Nicolause Heinsia. (Ambrož, 1949, s. 119–120, Měsíc, 2008, s. 55)

Během svého pobytu v Římě provedla švédská královna nákupy a výměny knih, některé dokonce poslala do Brabantska. Ty knihy, které vladařka směnila za jiné, lze dnes spatřit například v Národní knihovně v Paříži. Roku 1697 vyhořela významná část královské knihovny ve Stockholmu, při požáru byla zničena téměř všechna přítomná díla z Čech a Moravy. Knihovna královny Kristiny je dnes uložena ve vatikánské knihovně, kam ji věnoval po královnině smrti roku 1689 papež Alexander VIII. (Ambrož, 1949, s. 120, Měsíc, 2008, s. 55)

V roce 1765 nechal strängnässký biskup Serenius vydražit přes tisíc exemplářů jím označovaných duplikátů, z nichž nejpočetnější skupinu tvořily knihy z Prahy, Olomouce a Mikulova, 176 z nich bylo inkunábulí. Dále také nechal biskup vyřadit některé obsahově bohemikální publikace. Stejně jako královskou knihovnu požár zasáhl také latinskou školu v Göteborgu, kam se během let několik knih dostalo a v roce 1827 knihovnu v Turku. Zhruba o 30 let později roku 1863 udeřila přírodní pohroma na chrám ve Strängnäs, kde byla uložena biskupská knihovna. Některé dochované knihy byly zničeny v důsledku nevhodných podmínek uložení, další se ztratily či nebyly navráceny zpět. (Ambrož, 1949, s. 119–120)

Dnes se většina knih z ditrichštejské knihovny nachází ve Švédsku, konkrétně ve Strängnäs, Stockholmu, Västerås, Lundu a Uppsale. Podstatná část se nachází také v Leidenu v Nizozemsku, v Kodani v Dánsku a ve Vatikánu. Také se roku 1878 poštěstilo Bedovi Dudíkovi vyjednat ve Švédsku navrácení jednadvaceti jazykově českých rukopisů, z nichž šest děl bylo z kardinálovy sbírky, a všechny se nyní nachází v Brně. V České republice se v tuto chvíli nachází pouze jedna kniha z knihovny Adama z Ditrichštejna. (Měsíc, 2008, s. 55; Veselá, 2021; Vobr, 1981, s. 96)

4.3 Ditrichštejská knihovna v dnešní době

Z původní mikulovské knihovny na zámku nezůstalo mnoho – jen archiv a v něm doklady a písemnosti Adama a Františka. Nová ditrichštejská knihovna tedy vznikla na základech knihovny hoffmanské, kterou odkoupil roku 1679 Ferdinand z Ditrichštejna od svých dvou poručenkyň, posledních žijících příslušnic rodu Hoffmanů. Hoffmanskou knihovnu založil Bedřich Hoffman z Grünpichlu začátkem 16. století, rozmnožil ji zejména jeho vnuk Ferdinand Hoffman z Grünpichlu. Na zámek Mikulov byla tato knihovna přestěhována v roce 1688, kdy celkový počet svazků činil přes 4000 knih. (Koudela, 2015, s. 104–105)

Ani nová ditrichštejská knihovna se nevyhnula redukci svých řad, ovšem nedošlo k jejímu kompletnímu zániku. Bylo tak učiněno Ditrichštejny ve třicátých letech 20. století skrz zahraniční aukce. Navzdory zmenšení počtu svazků je dnešní ditrichštejská knihovna stále významná, dnes avšak v Mikulově zbývá jen 125 knih z hoffmanské knihovny. (Koudela, 2015, s. 104; Pennová, 2008, s. 5)

Současná ditrichštejská knihovna neobsahuje jen svazky, které během let získali Ditrichštejnové. Dnes jsou součástí knihovny také díla ze zámeckých knihoven z Jaroslavic, Moravských Budějovic a Plavče. Odhaduje se, že ditrichštejských svazků je kolem 11 000, z čehož je 59 rukopisů a 27 prvotisků. (Kaucká, 2015, s. 89)

V prostorách zámku dnes sídlí Regionální muzeum v Mikulově, které umožňuje historikům a badatelům knihovnu využít. Je též přístupná veřejnosti prostřednictvím jednoho z prohlídkových okruhů. (Kaucká, 2015, s. 89–90)

4.4 Katalogy ditrichštejské knihovny

Adam z Ditrichštejna za svého života nenechal knihovnu zkatalogizovat, a pokud ano, tak se katalog ani žádné zmínky o něm nedochovaly. Po jeho smrti ovšem vznikly tři katalogy, které jeho sbírku zahrnovaly, ovšem nijak v nich nebyli zmíněni předchozí majitelé exemplářů. Dnes jsou tedy známy jen ty Adamovy knihy, o kterých se šlechtic zmínil v korespondenci, a ty, které byly na základě provenienčních poznámek identifikovány jako Adamovy knihovníky, badateli či historiky.

Šlechticovu knihovnu přesto nejlépe zachycuje hned první ditrichštejský katalog sepsaný Jiřím Dingenuerem kolem roku 1614. V katalogu jsou ovšem zahrnuty i knihy Adamových synů Maxmiliána, Zikmunda a pravděpodobně i Františka, kteří však do tohoto roku knihovnu nejspíš nijak výrazně nerozšířili.

4.4.1 Jiří Dingenuer

Nejstarší ditrichštejský katalog vznikl kolem roku 1614, na žádost kardinála Františka. Touto prací pověřil prefekta olomoucké jezuitské koleje, Jiřího Dingenuera, který příliš neovládal italštinu ani španělštinu, takže některé cizojazyčné tituly jsou přepsány s chybami. Tento dokument je běžně vnímán jako katalog knihovny Adama z Ditrichštejna, je ovšem třeba brát v potaz, že v roce, kdy Dingenuer začal katalog sepisovat, byl šlechtic již 24 let po smrti a v katalogu se tedy nachází i knihy synů Zikmunda a Maxmiliána, dost možná i Františka, kterému v té době již knihovna patřila. (Měsíc, 2008, s. 52; Polišenský, 1972, s. 158)

Dingenuerův rukopis je psaný latinsky, humanistickou polokurzivou první poloviny 17. století, většinou jednou rukou. Je uložen v pergamenové vazbě a má 248 stran. Titul, který se nachází na první straně, zní *Catalogus librorum instructissimae iuxta atque*

locupletissimae bibliothecae illustrissimi principis et domini, domini Francisci cardinalis a Dietrichstein. In Arce Nicolspurgensi FF.⁷ a Georgio Dingenauero Societatis Jesu s biblickou průpovědí *Fecit potentiam in brachio suo*. (Měsíc, 2008, s. 52)

Na začátku katalogu na stranách čtyři až deset se nachází obecný rejstřík *Generalis index titulorum eius catalogi*, který je rozdělen do třiceti oddílů. Každý oddíl je označen písmenem řecké nebo latinské abecedy. Autor, místo a rok vydání jsou určeny jen výjimečně a informace, zda se jedná o rukopis, se vyskytuje jen několikrát, což značně ztěžuje identifikaci dokumentů. (Měsíc, 2008, s. 53; Polišínský, 1972, s. 158)

Celkově se v katalogu nachází 1103 děl, z toho je 408 titulů teologických, 288 titulů spadá do beletrie, dále 181 děl je historických a 138 titulů se věnuje společenským vědám. Medicínských děl je 56 a titulů z přírodních věd celkem 32. Polišínský tuto skladbu děl označuje jako humanisticko-katolického zaměření, orientovanou k evropskému jihu. Dále se díla člení dle jazyka. Na díla v latině počtem navazují tituly ve španělštině a poté v italštině, titulů v českém a německém jazyce je jen několik, francouzské a portugalské literatury je po dvou kusech. (Polišínský, 1972, s. 158–159)

V dnešní době se katalog Jiřího Dingenauera nachází v Cerroniho sbírce. Jedná se o fond G 12, v Moravském zemském archivu v Brně je katalog uložen mezi rukopisy pod číslem 177. (Polišínský, 1972, s. 158)

4.4.2 Johann Bussow

Inventarizací a sbalením mikulovské a olomoucké knihovny byl roku 1645 pověřen válečný komisař Johann Bussow. Měl také na starosti vypravení cenných ditrichštejnských sbírek tak, aby byly v bezpečí a cestou se neponičily. Nakonec byla mikulovská knihovna, stejně jako několik dalších, zabalena do 47 sudů a odvezena do Stockholmu. Za kvalitní vypravení moravské knižní kořisti byl Johann Bussow povýšen do šlechtického stavu. (Ambrož, 1949, s. 117–119)

Bussowův pečlivě napsaný rukopis má celkem 414 stran, z čehož je 363 stran hustě popsaných a zbytek je ponechán volný. Je psán v latině, téměř celý jednou rukou, humanistickou minuskulou, kromě českých a německých názvů, které jsou psány novogotickým písmem. Titul katalogu zní *Bibliotheca Nicolsburgensis Anno 1646* a je zlatě

⁷ FF zde znamená zkratku slova factus.

vyražený na vazbě z černé mořené kůže se zlatou ořízkou. Ze záznamů lze vyčíst titul díla, formát – zdali se jedná o knihu tištěnou či rukopisnou, a také místo a rok vydání. (Walde a Mrázová, 2021; Zaoral, 1971, s. 238)

Rukopisný katalog Johanna Bussowa se dnes nachází v Kungliga biblioteket, Královské knihovně, pod signaturou MS U 377. Je také zdigitalizovaný a volně přístupný v Digitální knihovně Akademie věd ČR. (Veselá, 2021)

4.4.3 Isaac Vossius

V květnu 1649 byla česká knižní kořist dopravena do Stockholmu, kde se jejímu uspořádání věnoval během let 1650 a 1651 královský knihovník Isaac Vossius. Všechna díla, rukopisy i tištěné knihy, dostala signaturu – velká písmena na knižním hřbetu dole, různá pro jednotlivá oddělení knihovny, zároveň se Vossius snažil o odstranění původních signatur. Během této organizační činnosti Vossius započal katalogizaci, ze které se dochovaly oba dva foliové svazky, které se, stejně jako Bussowův katalog, nachází v švédské Královské knihovně ve Stockholmu. (Ambrož, 1949, s. 118; Walde, 1931, str. 43)

Katalogizaci Vossius začal nejdříve v září 1650, s prací, ač nedokončenou, skončil během podzimu 1651. Vossioův rukopisný katalog je, jak již bylo zmíněno výše, rozdělen na dva díly. První zahrnuje rukopisy a druhý tištěné knihy z kategorie A až F, schází tedy celý oddíl kategorií G až X. Oba svazky obsahují rejstříky, katalog rukopisů je vázán v černé kožené vazbě se zlatým zdobením na hřbetu. Všechny zaznamenané exempláře rukopisů jsou díla, která získala švédská královna Kristina do konce roku 1649. V prvním díle katalogu, který jako celek nese název *Bibliothecae Christiniana Catalogus*, jsou tedy zaznamenány rukopisy z její knihovny před počátkem třicetileté války, jejichž část pocházela ze sbírek Huga Grotia a Vossiova otce Gerharda-Jeana a také tehdy nově nabyté rukopisy z Moravy, Prahy a švédské Uppsaly. Před katalogizací navíc Vossius roztřídil veškeré rukopisy na „dobré“ a „špatné“, a ty, které vyhodnotil jako méně dobré, si nakonec přivlastnil. Zhruba 270 rukopisů nelze dle Vossiova popisu identifikovat, jelikož jsou popsány příliš stručně. (Callmer, 1970, s. 12–13, Nylander, 2011, s. 50)

5 Vyhodnocení dochovaných exemplářů

Vyhodnocení dochovaných tištěných knih a rukopisů bylo provedeno zejména za užití webové stránky *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*⁸. Jedná se o projekt Knihovny AV ČR podpořený Akademií věd ČR v rámci programu Strategie AV21. Součástí portálu je detailně zpracovaná databáze dochovaných knih, interaktivní mapa s místy dnešního uložení knih a také kompilace doplňujících informací, které se k tématu váží. Je proto naprosto jedinečným zdrojem. (Veselá, 2021)

Autorkou tohoto portálu je PhDr. Lenka Veselá, Ph.D., která se švédské knižní kořisti věnuje minimálně od roku 2005, kdy vyšla její studie *Knihy na dvoře Rožmberků*. Mapy a další vizualizace na portálu jsou prací Bc. Jaroslavy Pachlové. (Veselá, 2021)

5.1 Faktické informace

S určitostí je v tuto chvíli známo dvacet šest děl ve dvaceti třech svazcích z knihovny Adama z Ditrichštejna, které se dochovaly dodnes. Osm z děl jsou rukopisy, osmnáct poté staré tisky. (Veselá, 2021)

Knih odvezených jako švédská knižní kořist během třicetileté války je valná většina. Dodnes se dochovalo pouze jedno dílo, které patřilo Adamovi z Ditrichštejna a které nebylo odneseno Švédy, a to *Martyrologium z Gerony*.

Do několika děl, kam Adam z Ditrichštejna zapsal své exlibris, vepsal i rok akvizice. Tyto údaje se nachází ve dvanácti exemplářích ve formátu 15 M XX, jde tedy o rok získání v půli rozdělený písmenem M, například 15 M 68. Celkově je údajů o roku získání knihy sedmnáct, některé lze odvodit z věnování nebo se jedná o přívazky výše zmíněných děl, které tedy byly získány stejného roku. (Veselá, 2021)

Šlechticovo exlibris, znějící *Auxilium meum a Domino Dietrichstain* či *Auxilium meum a Domino A Dietrichstein*, se v jedné nebo druhé podobě nachází ve třinácti exemplářích. První část exlibris, tedy motto, je vždy na jednom řádku, samotné příjmení na druhém pod mottem. Jedním z možných důvodů, proč si Adam vybral a do svých knih

⁸ Portál je dostupný na webové stránce www.knizni-korist.cz.

zapisoval zrovna toto motto, je, že velká písmena vždy tvoří jeho iniciály AD nebo AD AD. (Veselá, 2021)

Při určování témat knih nebylo možné každé dílo zařadit pouze do jedné kategorie, což je důvodem, proč je celkový počet výskytů témat v součtu o dost vyšší než celkový počet exemplářů. Nejčtenějším tématem exemplářů je historie, která se vyskytuje jedenáctkrát, druhým v pořadí je náboženství, které se objevuje sedmkrát. Tři díla se týkají astronomie a dvě práva. Dále z knih, které se dochovaly dodnes, šlechtic vlastnil šest exemplářů bohemik, asi čtyři italika, tři hispanika a nejspíše tři germanika a také dva kusy hungarik. Jazyková skladba dochovaných děl je z většiny latinská, pouze jedno dílo je napsáno jiným jazykem, a to španělsky. (Veselá, 2021; Vobr, 1981, s. 96)

Osm ze všech šestadvaceti děl bylo Adamovi věnováno, z čehož lze usuzovat, že šlechtic udržoval spousty dobrých vztahů z významnými lidmi této doby. Jeden exemplář mu zřejmě daroval císař Rudolf II., dále též dostal jedno dílo od Huga Blotia, vídeňského dvorního knihovníka a další od Stephana Radecea, egerského a varadínského biskupa. (Studničková, 2006, s. 246, Veselá, 2021)

Ve dvou shodných exemplářích se dochoval rukopis Adamových osobních horoskopů, které pro šlechtice zhotovil český astronom Cyprián Karásek ze Lvovic. Důvod, proč byl rukopis napsán dvakrát, je neznámý. (Veselá, 2021)

Tři díla ve dvou knihách pochází z dílny italského tiskaře Petra Perna, a to sice kniha *Belli troiani scriptores praecipvi ...* od Dycta Cretensise a konvolut⁹ skládající se z díla *Historia Bohemica* z roku 1575 napsané olomouckým biskupem Janem Dubraviem a přívazku pocházejícího od papeže Pia II. Další konvolut je zkomponovaný z díla o Aragonském království a z přívazku o genealogii, oboje vytištěno v Zaragoze roku 1578 v tiskárně Dominga de Portonariis y Ursino. Třetí a poslední konvolut obsahuje dvě díla o právu, jejich autorem je Julius Clarus. (Veselá, 2021; Vobr, 1981, s. 96)

Další zajímavostí z Adamovy knihovny jsou dva exempláře téhož díla – jeden jako rukopis, druhý jako tištěná kniha. Jedná se zřejmě o ústavu Uherského království, která byla nejspíše tak významná, že byla dekádu po rukopisu vydána i jako tištěná kniha v Trnavě.

⁹ „Konvolut ... nejméně dvě monografie spojené knižní vazbou do jednoho exempláře.“ (Voit, 2021)

První rukopisný exemplář Adamovi z Ditrichštejna nejpravděpodobněji daroval Rudolf II. (Veselá, 2021)

Celkem dvě dochované knihy z Adamovy knihovny pojí osobnost vídeňského intelektuála Johanna Sambuca. Ten šlechticovi právě dvě knihy daroval. Roku 1585 též Ditrichštejn získal katalog Sambucovy knihovny, který mu zaslal a věnoval Hugo Blotius, katalog se však nedochoval. (Veselá, 2016, s. 122, Veselá, 2021)

Sedm nebo osm děl je dnes uložených ve Stockholmu, čtyři díla ve třech knihách jsou v Kodani a další čtyři exempláře se nachází ve Vatikánu. Po jednom kusu je v Geroně, Paříži, Leidenu, Aarhusu, Uppsale, Skoklosteru, Västeråsu, Hamburku a možná v Karlstadu. Dvě díla v jednom svazku se dnes nachází v Moravské zemské knihovně v Brně. Dvě díla byla vydána v Čechách, nejvíce děl, tedy pět nebo šest, bylo vydáno v Basileji. (Kašparová, 1990, s. 100; Veselá, 2021)

5.1.1 Akvizice exemplářů

Nejstarší záznamy o akvizici jsou celkem tři a to z roku 1568. Jedná se o knihu *Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava* pojednávající o řádu calatravských rytířů a o dvě díla o civilním právu od autora Julia Clara. V tomto roce byl Adam z Ditrichštejna v Madridu, kde vykonával funkci císařského velvyslance a také hofmistra a nejvyššího komorníka arcivévodů Rudolfa a Arnošta. Rok 1568 byl významný také přijetím Adama a jeho syna Maxmiliána do řádu calatravských rytířů. (Baďura, 1996, s. 44; Veselá, 2021; Vobr, 1981, s. 96)

Roku 1572 Adam z Ditrichštejna získal knihu *De regis institutione et disciplina libri viii.*, téhož roku se také vracel zpět na španělský královský dvůr poblahopřát králi Filipovi II. k narození syna a též přijel vybrat a následně přivést do Čech španělské koně. (Baďura, 1996, s. 43; Veselá, 2021)

V roce 1575 šlechtic získal od císaře Maxmiliána II. zámek Mikulov a také si opatřil knihu o českých dějinách s názvem *Historia Bohemica*. Součástí konvolutu je i přívazek od papeže Pia II. (Schwetter a Kern, 1884, s. 232; Veselá, 2021)

Adam byl 12. října 1576 svědkem skonu císaře Maxmiliána II., kterému sloužil téměř celý jeho život. V prosinci téhož roku dostal šlechtic od svého přítele, vídeňského královského knihovníka Huga Blotia, katalog turcik. Následujícího roku 1577 byl Adam

obdarován kartografickou knihou s tématem Středomoří od Johanna Sambuca. (Stejskal, 1996, s. 99; Veselá, 2021)

V roce 1578 se Adamovi z Ditrichštejna dostalo pocty od Rudolfa II. v podobě titulu nejvyššího hofmistra a v příštím roce si pořídil čtyři knihy – dvě kroniky, jednu knihu o gastronomii a poslední s náboženskou tematikou, jejímž autorem je papež Řehoř I. (Veselá, 2021; Županič, Fiala a Stellner, 2001, s. 71)

Roku 1581 šlechtic nejspíše dostal darem od Rudolfa II. rukopis o uherské ústavě a koupil si tři svazky Análů Aragonského království, dodnes se dochoval pouze jeden konvolut. (Baďura, 1996, s. 44; Veselá, 2021)

Dne 22. března 1582 se Adamův syn František stal duchovním a téhož roku se ve Španělsku vdala dcera Anna za hraběte de Villanueva y Cañedo. Toho roku byl šlechtic rovněž obdarován rukopisem Martyrologia z Gerony. (Baďura, 1996, s. 51; Parma, 2011, s. 25; Veselá, 2021)

Rok 1585 značí konec pronájmu tří komend řádu calatravských rytířů Adamovi z Ditrichštejna a také nejnovější zaznamenanou akvizici. Jedná se o tisk spisu, který šlechtic tehdy již vlastnil v rukopisné podobě, a sice uherské ústavy. (Baďura, 1996, s. 43; Veselá, 2021)

Přehledné shrnutí okolností nabytí jednotlivých knih, dat nabytí a podrobností o jednotlivých exemplářích je zobrazeno v následující tabulce. Konvoluty jsou znázorněny přerušovanou čarou mezi jednotlivými díly. Písmeno X značí nedostupný údaj, lomítko se nachází v případech, kdy není možno údaj vyplnit. V posledním sloupci tabulka obsahuje odkazy na záznamy exemplářů v dostupných databázích. Díla jsou v tabulce řazena podle roku vzniku nebo vydání.

•	ZKRÁCENÝ NÁZEV	AUTOR	TISKAŘ	ROK VYDÁNÍ	FORMA	MÍSTO VYDÁNÍ	JAZYK	MÍSTO UCHOVÁNÍ	TÉMA	EXLIBRIS	JINÉ PROVENIENČNÍ ZNAKY	POZNÁMKY	ZDROJE
1.	Martyrologium z Gerony	Usuardo, mistři	/	cca 1410	rukopis	Praha	lat	Gerona	bohemikum, náboženské, martyrologium	Auxilium meum a Domino Dietrichstain	věnování – Adamovi z Ditrichštejna od Stephana Radezia rok akvizice – 15 M 82	X	LINK ČLÁNEK
2.	Mappa nautica hodie fere omnino evanida ...	Cristoforo Buondelmonti	/	1423–1476	rukopis	Itálie	lat	Leiden	kartografické, zeměpisné	X	věnování – Adamovi z Ditrichštejna od Johanna Sambuca rok akvizice – dle věnování 1577	X	LINK KK LINK KNIHOVNA
3.	Athenaei Dipnosopistarum sive Coenae sapientium ...	Athénagoras	Andrea Arrivabene	1556	starý tisk	Benátky / Basilej	lat	Aarhus	filosofické, gastronomické	Auxilium meum a Domino Dietrichstain	rok akvizice – 15 M 79	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
4.	Orthodoxae fidei dogmatica panoplia ...	Euthymius Zigabenus	Jacques Faure	1556	starý tisk	Lyon / Leiden	lat	Kodaň	náboženské	X	identifikace – červeně zvýrazněné zrcadlo sazby, typické pro některé knihy Adama z Ditrichštejna	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
5.	Liber de iudicii astrologici.	Cyprián Karásek	/	1563?	rukopis	Lauingen ?	lat	Paříž	bohemikum, horoskopy, astronomické	X	identifikace – atribuce na základě dedikace autora Adamovi z Ditrichštejna	X	LINK KK LINK KNIHOVNA
6.	Liber de iudicii astrologici.	Cyprián Karásek	/	1563?	rukopis	Lauingen ?	lat	Vatikán	bohemikum, horoskopy, astronomické	X	identifikace – atribuce na základě dedikace autora Adamovi z Ditrichštejna	X	LINK KK

•	ZKRÁCENÝ NÁZEV	AUTOR	TISKAR	ROK VYDÁNÍ	FORMA	MÍSTO VYDÁNÍ	JAZYK	MÍSTO UCHOVÁNÍ	TÉMA	EXLIBRIS	JINÉ PROVENIENČNÍ ZNAKY	POZNÁMKY	ZDROJE
7.	Tractatus quatuor ...	Julius Clarus	Valerio a Girolamo Meda	1565	starý tisk	Milán	lat	Brno	právo	Auxilium meum a Domino Dietrichstain	rok akvizice – 15 M 68	X	LINK USTC LINK SKC LINK MZK
8.	Sententiarum receptor ...	Julius Clarus	Giovanni I Griffio	1568	starý tisk	Benátky	lat	Brno	právo	X	rok akvizice – je to přívazek, tudíž stejný rok jako první dílo – 1568	přívazek k: Julius Clarus, Milán, 1565	LINK USTC LINK SKC LINK MZK
9.	Libro del origen, difiniciones ...	Miguel Marañón	Adrian Ghemart	1568	starý tisk	Valladolid	esp	Uppsala	hispanikum, řád calatravských rytířů, náboženské, historické	Auxilium meum a Domino Dietrichstain	rok akvizice – 15 M 68	X	LINK USTC LINK KNIHOVNA
10.	Chronicon de rebus Francorum de rebus gestis gallorum ...	Paolo Emili	Sixtus Henricpetri	1569	starý tisk	Basilej	lat	Skokloster	historické, kroniky	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 79	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA LINK 2. KNIHOVNA
11.	Collectanea in sacram apocalypsin ...	Franciscus Gregorius	Michel Julian	1571	starý tisk	Paříž	lat	Kodaň	náboženské	X	identifikace – červeně zvýrazněné zrcadlo sazby, typické pro některé knihy Adama z Ditrichštejna	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA

•	ZKRÁCENÝ NÁZEV	AUTOR	TISKAŘ	ROK VYDÁNÍ	FORMA	MÍSTO VYDÁNÍ	JAZYK	MÍSTO UCHOVÁNÍ	TÉMA	EXLIBRIS	JINÉ PROVENIENČNÍ ZNAKY	POZNÁMKY	ZDROJE
12.	De regis institutione et disciplina ...	Jerónimo Osório	João de España	1571	starý tisk	Lisabon	lat	Stockholm	politické, právnické	Auxilium meum a Domino Dietrichstain	rok akvizice – 15 M 72	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
13.	Annales Michaeli glycae siculi ...	Michél Glykas	Nicolaus Episcopus	1572	starý tisk	Basilej	lat	Stockholm	historické, kroniky	X	věnování – Adamovi z Ditrichštejna od Johanna Sambuca	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
14.	Omnia, quae extant, opera ...	papež Řehoř I.	Arnoldi Birckmanni ?	1572	starý tisk	Antverpy	lat	Karlstad / Stockholm	náboženské	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 79	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
15.	Belli troiani scriptores praecipvi ...	Dyctys Cretensis	Peter Perna	1573	starý tisk	Basilej	lat	Stockholm	historické, kroniky	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 79	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
16.	De simplicibus medicamentis ex occidentali India delatis ...	Charles de L'Ecluse, Nicolas Monardes	Christophe Plantin	1574	starý tisk	Antverpy	lat	Stockholm	medicínské	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	X	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA

•	ZKRÁCENÝ NÁZEV	AUTOR	TISKAŘ	ROK VYDÁNÍ	FORMA	MÍSTO VYDÁNÍ	JAZYK	MÍSTO UCHOVÁNÍ	TÉMA	EXLIBRIS	JINÉ PROVENIENČNÍ ZNAKY	POZNÁMKY	ZDROJE
17.	Io. Dvbravii Olomvzensis Episcopi Historia Boiemia ...	Jan Dubravius	Peter Perna	1575	starý tisk	Basilej	lat	Stockholm	bohemikum, historické, Čechy	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 75	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
18.	De Bohemorum, et ex his Imperatorum aliquot origine ...	papež Pius II.	Peter Perna	1575	starý tisk	Basilej	lat	Stockholm	bohemikum, historické, Čechy	X	rok akvizice – je to přívazek, tudíž stejný rok jako první dílo – 1575	přívazek k: Jan Dubravius, Basilej, 1575	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
19.	LIBRORVM ET ORATIONVM DE TVRCIS ...	Hugo Blotius	/	1576	rukopis	Vídeň	lat	Vatikán	náboženské, Turecko	X	věnování – dedikace autora Huga Blotia Adamovi z Ditrichštejna rok akvizice – dle věnování 1576	X	LINK KK LINK KNIHOVNA
20.	Indices Rerum Ab Aragoniae Regibus Gestarum ...	Jerónimo Zurita y Castro, Galfredus Malaterra	Domingo de Portonariis y Ursino	1578	starý tisk	Zaragoza	lat	Kodaň	hispanikum, historické, kroniky, Itálie	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 81	X	LINK USTC LINK KK
21.	Indices rerum ab Aragonia regibus gestarum ...	Jerónimo Zurita y Castro, Galfredus Malaterra	Domingo de Portonariis y Ursino	1578	starý tisk	Zaragoza	lat	Kodaň	hispanikum, historické, kroniky, Itálie, genealogie	X	rok akvizice – je to přívazek, tudíž stejný rok jako první dílo – 1581	přívazek k: Jerónimo Zurita y Castro, Zaragoza, 1578	LINK KK LINK KNIHOVNA

•	ZKRÁCENÝ NÁZEV	AUTOR	TISKAŘ	ROK VYDÁNÍ	FORMA	MÍSTO VYDÁNÍ	JAZYK	MÍSTO UCHOVÁNÍ	TÉMA	EXLIBRIS	JINÉ PROVENIENČNÍ ZNAKY	POZNÁMKY	ZDROJE
22.	Flagellum Sectariorum ...	Ninian Winzet	David Sartorius	1582	starý tisk	Ingolstadt	lat	Västerås	náboženské	X	věnování – celostránková rukopisná dedikace autora Adamovi z Ditrichštejna	X	LINK USTC LINK KK LINK KNIHOVNA
23.	De Judicio universali quasi totius Mundi ...	Elias Preusius	/	1582–1583	rukopis	Vídeň	lat	Vatikán	horoskopy, astronomické	X	věnování – Adamovi z Ditrichštejna	z předmluvy vyplývá, že Adam z Ditrichštejna podporoval autora na studiích	LINK KK LINK KNIHOVNA
24.	Decreta, constitutiones et articuli regvm inclyti regni Hungariae ...	Miklós Telegdi	X	1584	starý tisk	Trnava	lat	Hamburk	historické, právnické, Uherské království	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	rok akvizice – 15 M 85	tisk rukopisu: Inclyti Hungariae regni decretorum ...	LINK USTC LINK KK
25.	Inclyti Hungariae regni decretorum ...	Petrus Menginus	/	po roku 1570	rukopis	Rakousko ?	lat	Vatikán	historické, právnické, Uherské království	Auxilium meum a Domino A Dietrichstein	věnování – pravděpodobně se jedná o dar Rudolfa II. Adamovi z Ditrichštejna rok akvizice – 15 M 81	rukopis tisku: Decreta, constitvtiones et articvli regvm inclyti regni Hungariae ...	LINK KK
26.	In funere Maximiliani secundi ... Oratio	Zikmund Domináček z Písnice	/	po roku 1576	rukopis	Čechy	lat	Stockholm	bohemikum, o pohřbu císaře Maxmiliána, historické	X	věnování – dedikace autora Zikmunda Domináčka Adamovi z Ditrichštejna	X	LINK KK

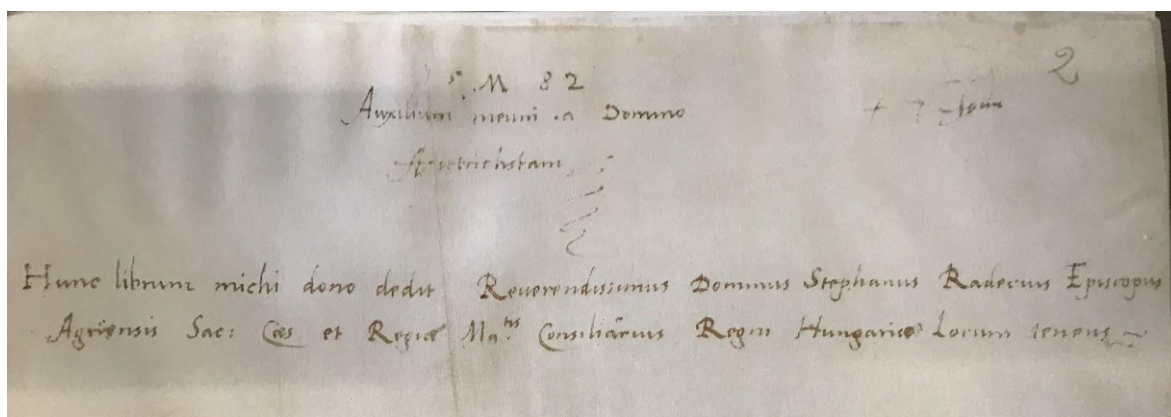
5.2 Znovu nalezené exempláře

Tři následující exempláře byly kdysi ve vlastnictví Adama z Ditrichštejna a byly od roku 1545 identifikovány jako Adamovy pouze jednou či dvakrát v první polovině 20. století. Čtvrtý exemplář byl identifikován dvakrát, a to v letech 1981 a 1990. Od té doby byly tyto skutečnosti zapomenuty až do doby tohoto průzkumu.

5.2.1 Martyrologium z Gerony

Martyrologium z Gerony je rukopis napsaný v Praze kolem roku 1410 v latině gotickou minuskulou. Martyrologium bylo nejpravděpodobněji napsáno pro český cistericiácký klášter, dost možná pro sedlecký, což je podloženo připomínkami českých světců, společně s připomínkami svaté Hedviky a svatého Stanislava. Rukopis je iluminovaný více než 700 medailony s vyobrazením světců, díky čemuž je neobyčejnou ukázkou bohemikální knižní malby. Adam z Ditrichštejna knihu obdržel jako dar roku 1582 od Stephana Radecia, egerského a varadínského biskupa. Šlechtic si následně do rukopisu zapsal své motto – *Auxilium meum a Domino Dietrichstain* a rok akvizice 15 M 82. Kardinál František nechal v roce 1613 doplnit chybějící části martyrologia Adamem Paulinowským, písařem biskupské kanceláře. (Pächt, 1938, s. 192; Studničková, 2006, s. 246)

Pächt byl první a od té doby i poslední, kdo správně identifikoval Adamovo exlibris. Studničková, Baďura, Polišený a další se domnívali, že rukopis dostal od Radecia tehdy dvanáctiletý František.

Obrázek 1 Martyrologium z Gerony

Zdroj: faksimile rukopisu vydaná roku 1998 v nakladatelství Moleiro v Barceloně.

Titulní strana *Martyrologia* z *Gerony*, ve středu jejího horního okraje se nachází rok akvizice 15 M 82 a motto Adama z Ditrichštejna *Auxilium meum a Domino Dietrichstain*. Níže se nachází věnování Stephana Radecia Adamovi z Ditrichštejna, které zní *Hunc librum michi dono dedit Reverendissimus Dominus Stephanus Radecius Episcopus Agriensis Sac[rae] Caes[areae] et Regiae Majestatis Consiliarius Regni Hungariae locum tenens*.

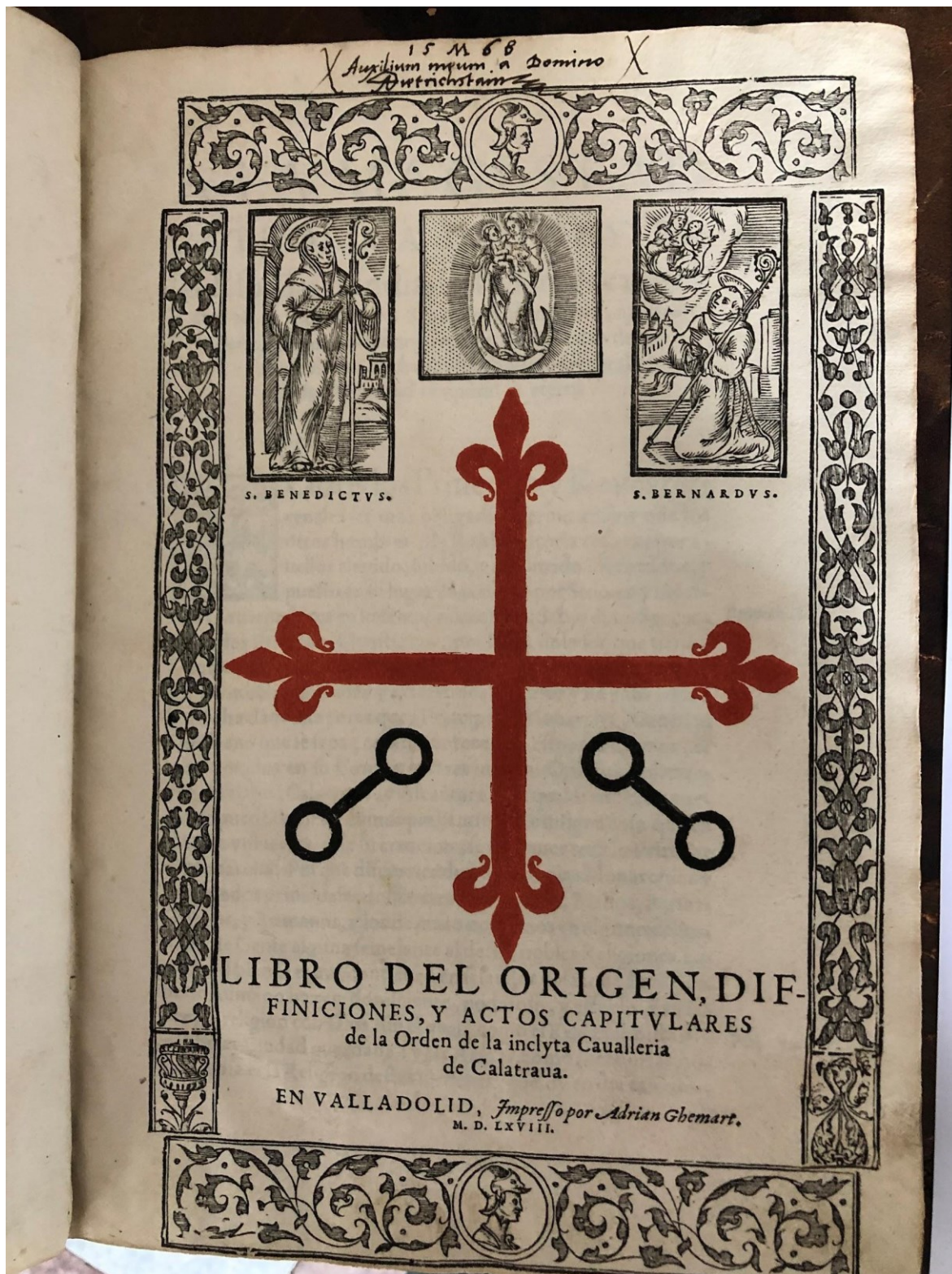
5.2.2 Tractatus quatuor ex suis VII libris ...

Nejnovějším nálezem, dosud nezaznamenaným v databázi portálu *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648*, je konvolut dvou děl z let 1565 a 1568. Dnes se nachází v Moravské zemské knihovně v Brně, kam se kniha dostala nákupem z antikvariátu. Obě díla se věnují civilnímu právu, autorem je Julius Clarus, italský právník a senátor. Kniha je jedním z několika dílů jeho knižní série *Receptarum sententiarum*. Tento exemplář nejprve identifikoval roku 1981 knihovník a knihovědec Jaroslav Vobr, informaci od něj později roku 1990 převzala a rozšířila vědkyně Jaroslava Kašparová. (Kašparová, 1990, s. 100, Mazzacane, 2021)

5.2.3 Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava

Obzvláště zajímavým nálezem, zmíněným pouze Otto Waldem roku 1916, je tištěné hispanikum pocházející z roku 1568 ze španělského města Valladolid. Pojednává totiž o řádu calatravských rytířů, jehož členem se Adam z Ditrichštejna stal v roce, kdy knihu získal. Španělský král Filip II. tehdy Adamovi prominul dvě z podmínek pro přijetí do calatravského řádu, a to sice šestiměsíční službu na galérách a tříměsíční pobyt v řádovém klášteře, protože se král domníval, že šlechticovy povinnosti u dvora jsou důležitější. V letech 1569 až 1585 byly Adamovi pronajímány dvě malé komendy Calanda a Foz a významná řádová komenda Alcaniz v Aragonském království. Všechny tři komendy patřily řádu calatravských rytířů. Z výnosů z komend Adam z Ditrichštejna uděloval almužny, zvýšil jedné z dcer věno a podporoval Margaritinu sestru, která žila v klášteře v Barceloně. Nejzajímavějším využitím těchto výnosů je ovšem zcela jistě nákup tří svazků *Análů Aragonského království*, jejichž autorem byl španělský historik Jerónimo Zurita y Castro, z nichž se jeden konvolut dochoval dodnes v Kodani. *Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava* se dnes nachází v univerzitní knihovně v Uppsale. V tuto chvíli je to také jediná dochovaná kniha

z knihovny Adama z Ditrichštejna, která je psána jiným jazykem než latinou, a sice španělštinou. (Baďura, 1996, s. 44)

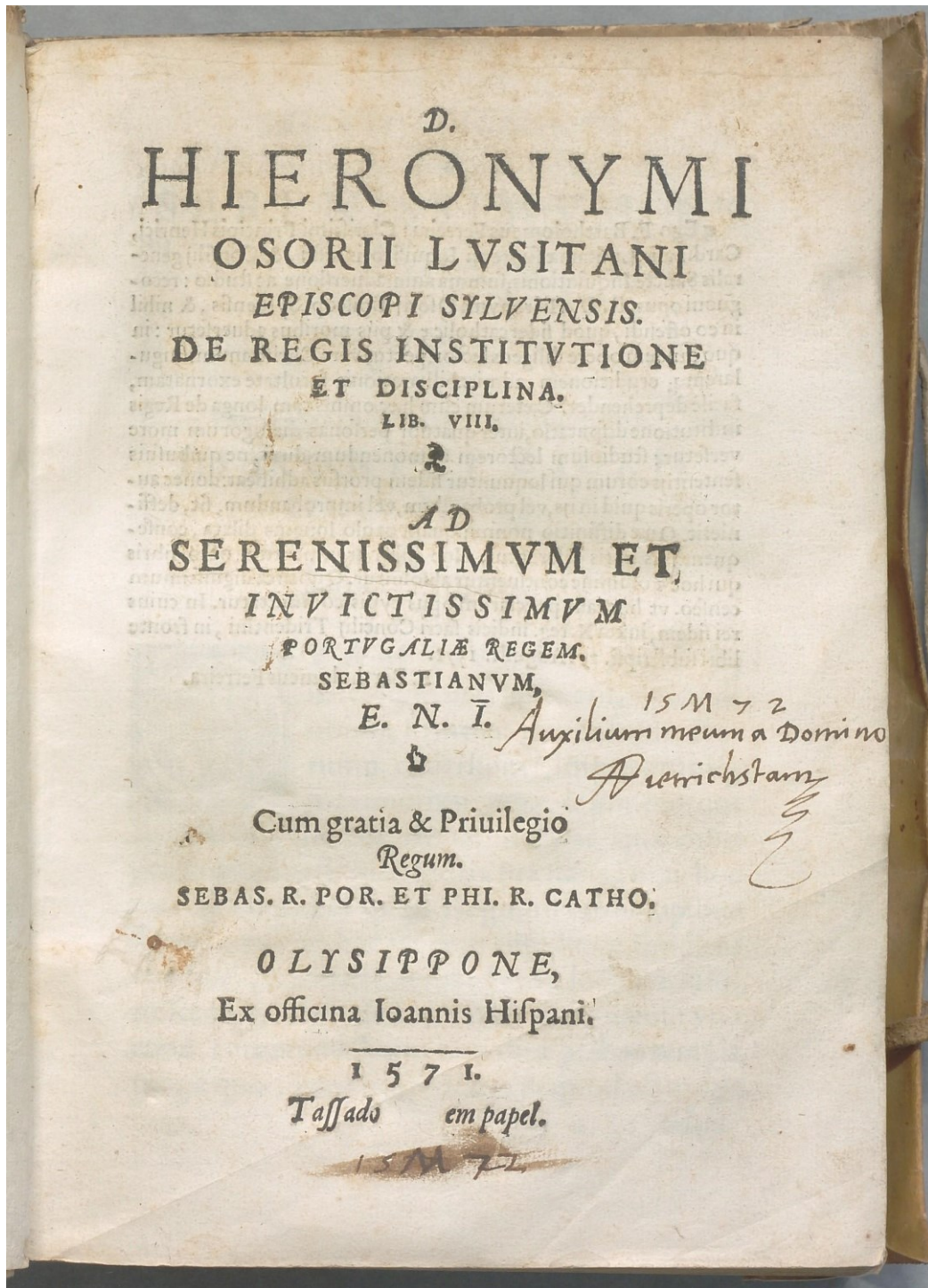
Obrázek 2 Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inçlyta Cavalleria de Calatraua

Zdroj: univerzitní knihovna v Uppsale.

Titulní strana *Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava*, ve středu jejího horního okraje se nachází rok akvizice 15 M 68 a motto Adama z Ditrichštejna *Auxilium meum a Domino Dietrichstain*.

5.2.4 De regis institutione et disciplina libri VIII

De regis institutione et disciplina je tištěná kniha zabývající se monarchií, vládou a politikou a skládá se z osmi kapitol. Dílo vyšlo roku 1571 v Lisabonu a pochází z dílny Joãa de Espaõha; autorem je portugalský historik a biskup Jerónimo Osório. V porovnání s ostatními knihami z Adamovy knihovny se tato tématem nijak nevymyká, dokládá však šlechticův zájem o zahraniční knihy. Tento exemplář, kdysi patřící Adamovi z Ditrichštejna, zatím identifikoval a přisoudil Adamovi pouze Otto Walde roku 1916.

Obrázek 3 De regis institutione et disciplina, libri VIII

Zdroj: Královská knihovna Švédska.

Titulní strana *De regis institutione et disciplina, libri VIII*, ve středu jejího pravého okraje se nachází signatura ditrichštejnské knihovny 15 M 72 a motto Adama z Ditrichštejna *Auxilium meum a Domino Dietrichstain*. Rok akvizice 15 M 72 se nachází též na spodním středu strany a je rozmazaná.

6 Srovnání knihoven Ditrichštejna a Becka

Knihovna Hieronyma Becka z Leopoldsdorfu je vhodná ke srovnání s knihovnou Adama z Ditrichštejna zejména kvůli její velikosti a konfesi majitelů. Taktéž se jednalo o sběratelskou knihovnu, jež vznikla ve stejném sociokulturním prostředí.

Mezi Adamem z Ditrichštejna a Hieronymem Beckem z Leopoldsdorfu můžeme vypočítat hned několik společných rysů. Oba byli diplomaté katolického vyznání, zhruba ve stejné době studovali v Padově a navíc je spojoval jejich vztah k panovníkovi Maxmiliánovi II. Dokonce byli roku 1548 společně součástí doprovodu arcivévodě Maxmiliána do Španělska. (Baďura, 1996, s. 42; Veselá, 2016, s. 54 a 79)

Oba své knihy skutečně četli a využívali je pro potěšení či vzdělávání. Taktéž používali jednoduchá exlibris se svým jménem. Hieronymus podepisoval své knihy *Hieronymi Beck a Leopoldstorf* – ovšem jen ty, které si sám koupil, Adam užíval exlibris *Auxilium meum a Domino Dietrichstain*. Ditrichštejn se na rozdíl od Becka nesnažil sjednotit vzhled svých knih. Adam z Ditrichštejna také svou knihovnu nikdy nenechal zkatalogizovat – přinejmenším o tom nic nesignaluje. Naproti tomu Hieronym Beck z Leopoldsdorfu sám napsal hned první verzi katalogu, ten se ovšem nedochoval. (Veselá, 2016, s. 85–87 a 93–97)

Způsob akvizice Adama a Hieronyma se kromě jedné odlišnosti nijak výrazně nelišil – oba knihy nakupovali na domácím trhu i ze zahraničí a oba knihy získávali darem od přátel. Tou odlišností, která ve výsledku tvoří mezi oběma knihovnami významný rozdíl, je fakt, že Hieronymus získal základ pro svou knihovnu v podobě několika set svazků knih Marcuse Becka, svého otce. (Veselá, 2016, s. 125)

V obou sbírkách byla nejvýraznějším jazykem latina. Beck měl dále nejvíce děl v němčině, italštině a francouzštině, zatímco v ditrichštejnské knihovně převažovaly knihy ve španělštině s výskytem několika desítek italských děl. Tematická skladba jejich sbírek nebyla příliš podobná, z nejvíce se vyskytujících témat je shodná pouze historická a náboženská literatura. (Polišenský, 1972, s. 158–159; Veselá, 2016, s. 103; Veselá, 2016, s. 134 a 229)

Ditrichštejnova knihovna se zhruba 1000 svazky byla zřetelně menší než Beckova, která obsahovala kolem 2500 titulů. Obě sbírky nakonec potkal stejný osud, protože se staly

součástí knihovny Františka z Ditrichštejna, kterou roku 1645 získali Švédové. Adamova knihovna se k Františkovi dostala prostřednictvím příbuzenských vazeb, Hieronymovu knihovnu kardinálovi prodal ve dvacátých letech 17. století Beckův syn, Marcus Eberhard. Marcus se otcovy knihovny pokusil „zbavit“ a prodat ji již po jeho smrti Petru Vokovi z Rožmberka, koupě se ale nakonec neuskutečnila. Zásadou tohoto pokusu existuje rožmberský soupis, katalog zhruba poloviny Beckových knih. (Veselá, 2016, s. 79, 83–84 a 260–262)

7 Závěr

Kulturní význam šlechtických knihoven 16. a počínajícího 17. století je veliký. Svědčí o zájmech tehdejších elit, které se podílely na správě evropských států a vedle reprezentativních, obecně zaměřených knihoven je možné rozpoznat i knižní celky, které sloužily především čtenářskému, vzdělaneckému zájmu svých majitelů. Způsob uspořádání a zpracování těchto knihoven se stal v bezprostředně následujících staletích vzorem i pro další knihovny. V tomto období se však už knihovny více začaly otevírat pro veřejnost a vznikaly veřejné knihovny provozované státem.

Cílem této práce bylo vytvořit ucelený přehled o životě významného českého šlechtice Adama z Ditrichštejna a jeho knihovně a shromáždit podrobnosti ke všem dochovaným exemplářům z této knihovny. Tohoto cíle bylo dosaženo rešerší a kompilací dostupné literatury, komunikací se švédskými knihovníky a analýzou dochovaných knih.

Adam z Ditrichštejna během svého života vytvořil středně velkou osobní šlechtickou knihovnu, která obsahovala knihy s tématy jemu blízkými. Tvořil ji již od mládí a neskončil ani ve svých starších letech. Tato knihovna po jeho smrti tvořila základ knihovny jeho syna, kardinála Františka z Ditrichštejna, který ji výrazně rozmnožil, čímž ztratila svůj osobitý charakter nabytý akvizicemi Františkova otce Adama.

Díky studii Otto Walda a článku Otto Pächta bylo umožněno během výzkumu pro tuto práci znovu objevit a lokalizovat tři exempláře z knihovny Adama z Ditrichštejna. Kromě toho byla sestavena tabulka, která zobrazuje jednotlivé podrobné údaje o 24 dochovaných knihách.

8 Seznam použité literatury

1. AMBROŽ, Vladimír, 1949. Švédská knižní kořist z Čech a Moravy. *Marginalie: věstník Spolku českých bibliofilů*. Praha: Spolek českých bibliofilů, **21**(7-9), s. 115-121.
2. BAĎURA, Bohumil, 1996. Ditrichštejnové a Španělsko. In: BARTEČEK, Ivo a Jaroslav RESKA, ed. *České země a Španělsko: z dějin česko-španělských vztahů: sborník textů přednesených 5. října 1994 na odborném sympoziu konaném v rámci Dnů španělské kultury v Ostravě*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity, s. 41-56. ISBN 80-7042-414-1.
3. BALCÁREK, Pavel, 2008. Kardinál František z Dietrichsteina a jeho doba. In: BALCÁREK, Pavel, MLČÁK, Leoš, ed. *Kardinál František z Dietrichsteina (1570-1636): prelát a politik neklidného věku*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, s. 13-21. ISBN 978-80-87149-06-5.
4. BEZDĚKA, Viktor, 1880. *Drahé kameny z koruny svatováclavské*. Díl 2. V Praze: Dědictví Svatojánské.
5. BŮŽEK, Václav, 2000. Knihovny aristokratů na česko-moravsko-rakouském pomezí koncem 16. a v první polovině 17. století. In: RADIMSKÁ, Jitka, ed. *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. = Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 87-101. ISBN 80-7040-473-6.
6. CALLMER, Christian, ed., 1971. *Katalog över handskrifterna i Kungl. biblioteket i Stockholm skriven omkr. 1650 under ledning av Isaac Vossius*. Stockholm, Kungliga biblioteket. ISBN 91-7000-002-6.
7. CEJPEK, Jiří, Ivan HLAVÁČEK a Pravoslav KNEIDL, 1996. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. Praha: Karolinum, 192 s. ISBN 80-7184-163-3.
8. DE CRUZ MEDINA, Vanessa, 2009. Korespondence Anny z Ditrichštejna, agentky a informátorky své rodiny na madridském dvoře. In: *Šlechta raného novověku*

pohledem českých, francouzských a španělských historiků. České Budějovice: Jihočeská univerzita. ISBN 978-80-7394-183-3.

9. DE CRUZ MEDINA, Vanessa, 2014. "In service to my Lady, the Empress, as I have done every other day of my life": Margarita of Cardona, Baroness of Dietrichstein and Lady-in-Waiting of Maria of Austria. In: AKKERMAN, Nadine a Birgit HOUBEN, ed. *The Politics of Female Households: Ladies-in-waiting across Early Modern Europe* [online]. Leiden: Brill, s. 99-119 [cit. 2021-7-18]. ISBN 9789004236066. Dostupné z: doi:10.1163/9789004258396_006.
10. EDELMAYER, Friedrich, 1993. Honor y dinero: Adam de Dietrichstein al servicio de la Casa de Austria. In: *Studia Historica: Historia Moderna*, XI, s. 89-116. ISSN 0213-2079.
11. JANOUSHKOVÁ, Jana, 2007. Ditrichštejnské pohřby ve svatovítské katedrále. In: *XXIX. mikulovské sympozium 2006*. Brno, s. 185-195.
12. KAŠPAROVÁ, Jaroslava, 1991. Ke dvěma dochovaným španělským tiskům z ditrichštejnské rodové knihovny. In: *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*. Praha: Národní knihovna v Praze, 1990(7/2), s. 95–102. ISBN 80-7050-084-0.
13. KAŠPAROVÁ, Jaroslava, 2009. Bibliofilství české šlechty raného novověku - sebereflexe nebo sebe prezentace? In: BŮŽEK, Václav, ed. *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 23-40. ISSN 1805-790X.
14. KAUCKÁ, Kristýna, 2015. Osudy mikulovské zámecké knihovny v meziválečném období. Kristýna Kaucká. In: *Knihy a dějiny*. Praha: Knihovna Akademie věd České republiky, roč. 22, s. 74-93. ISSN 1210-8510.
15. KOUDELA, Miroslav, 2015 [online]. Soupis nově objevených tisků z knihovny Hoffmanů z Grünpichlu ve fondu zámecké knihovny Mikulov. In: *RegioM*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, s. 104-128 [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.rmm.cz/czech/regiom.html>.
16. LUSKA, Stanislav, 2014. *Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Knoz.

17. MAŠEK, Petr, 2000. Zámecké knihovny v zemích Koruny české. In: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 43-49. ISBN 80-7040-473-6.
18. MAŠEK, Petr, 2003. *Modrá krev: minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*. 3., upr. vyd. Praha: Mladá fronta. 330 s. ISBN 80-204-1049-X.
19. MAZZACANE, Aldo, c2021. CLARO, Giulio. *Treccani* [online]. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani [cit. 2021-7-26]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/giulio-claro_%28Dizionario-Biografico%29/.
20. MĚSÍC, Cyril, 2008. Knihovny kardinála Františka z Dietrichsteina. In: BALCÁREK, Pavel, MLČÁK, Leoš, ed. *Kardinál František z Dietrichsteina (1570-1636): prelát a politik neklidného věku*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, s. 52-55. ISBN 978-80-87149-06-5.
21. NYLANDER, Eva Nilsson, 2011. *The mild boredom of order: a study in the history of the manuscript collection of queen Christina of Sweden*. Lund: Lund University. ISBN 978-91-7473-166-8.
22. PÄCHT, Otto, 1938. A Bohemian Martyrology. In: *The Burlington Magazine for Connoisseurs*. London: The Burlington Magazine Publications, **73**(428), s. 192-204.
23. PARMA, Tomáš, 2008. Kardinál František z Dietrichsteina a jeho vztahy k italskému prostředí: „Minimo et humilissimo cappelano et indignissima creatura di Vostra Santita“. In: BALCÁREK, Pavel, MLČÁK, Leoš, ed. *Kardinál František z Dietrichsteina (1570-1636): prelát a politik neklidného věku*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, s. 25-31. ISBN 978-80-87149-06-5.
24. PARMA, Tomáš, 2011. *František kardinál Dietrichstein a jeho vztahy k římské kurii: prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*. Brno: Matice moravská. Knižnice Matice moravské. ISBN 978-80-86488-88-2.
25. PENNOVÁ, Lenka, 2008. *Katalogizace zámecké knihovny v Mikulově*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Pavel Holman.

26. POLIŠENSKÝ, Josef, 1972. Hispanika mikulovské ditrichštejnské knihovny z roku 1614. In: *Jižní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Musejní spolek, sv. 8, s. 157-160.
27. RANK, Josef, 1882. *Příručný slovník všeobecných vědomostí. Díl. I., A-J*. Praha: F. Kytka. 968 s.
28. RANK, Josef, 1887. *Příručný slovník všeobecných vědomostí. Díl. II., K-Ž*. Praha: F. Kytka. 1171 s.
29. *Regionální muzeum v Mikulově*, c2016 [online]. Mikulov: Jihomoravský kraj [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.rmm.cz/>.
30. SCHWETTER, Anton a Siegfried KERN, 1884. *Der politische Bezirk Nikolsburg in historischer, statistischer u. topographischer Beziehung mit einem Abriss der Geschichte Mährens*. Nikolsburg: Verlag von Julius Nafe's Buch-, Kunst- und Musikalienhandlung. 2 sv.
31. STEJSKAL, Aleš, 1996. Poslední noc císaře Maxmiliána II. očima Adama z Dietrichštejna: příspěvek k dílu Václava Březana. In: *Archivum Trebonense: sborník studií pracovníků Státního oblastního archivu v Třeboni*. Třeboň: Státní oblastní archiv v Třeboni, sv. 8, s. 96-106.
32. STUDNIČKOVÁ, Milada, 2006. Mistr Martyrologia z Gerony se spolupracovníky. In: *Karel IV., císař z Boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Praha: Academia, s. 245-246. ISBN 80-200-1399-7.
33. TRANTÍREK, Miroslav, 1963. *Dějiny mikulovské zámecké knihovny. Část 1, Zámecká knihovna v Mikulově. Část 2, Mikulovská zámecká knihovna do roku 1850*. Mikulov: Okresní vlastivědné muzeum.
34. TYBITANZL, Petr, 2006. Poznámky k heraldickému vývodu Václava Popela z Lobkowicz a jeho manželky Markéty Františky rozené hraběnky z Dietrichsteina na Mikulově [online]. In: *RegioM*. Mikulov: Regionální muzeum v Mikulově, s. 133-136 [cit. 2021-04-02]. Dostupné z: <https://www.rmm.cz/czech/regiom.html>.
35. VESELÁ, Lenka, 2006a. *Kardinál František z Ditrichštejna a jeho doba*. In: XXIX. mikulovské sympozium, 11. - 12. října 2006. Mikulov : Moravský zemský archiv v Brně, Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově, s. 227-238.

36. VESELÁ, Lenka, 2006b. *Knihy na dvoře Rožmberků* [online]. Praha. Rigorózní práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního studia [cit. 2021-7-19]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/3561>.
37. VESELÁ, Lenka, 2016. *Rytíř a intelektuál: Hieronym Beck z Leopoldsdorfu (1525-1596) a jeho knihovna*. Praha: Academia. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2545-6.
38. VESELÁ, Lenka, 2019. Švédská knižní kořist z českých zemí a nové perspektivy jejího výzkumu. *Bohemiae occidentalis historica: odborný časopis pro české dějiny s důrazem na západní Čechy a s přesahy do příhraničních regionů, zvláště do Bavorska* [online]. viaCentrum, 5(2), s. 157-168 [cit. 2021-7-19]. ISSN 2336-7547. Dostupné z: https://old.fpe.zcu.cz/export/sites/fpe/khi/Dokumenty/BOH/BOH_2_2019.pdf.
39. VESELÁ, Lenka, c2021. *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648: Bibliografický a informační portál* [online]. Praha: Knihovna AV ČR [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://www.knizni-korist.cz/>.
40. VOBR, Jaroslav, ed, 1981. *Tisky 16. století ve Státní vědecké (dříve Universitní) knihovně v Brně: přírůstky 1968-1978 = Catalogus librorum saec. XVI typis impressorum, qui in Scientiarum bibliotheca publica Brunensi asservantur: accessiones librorum ab a. MDCCCCLXVIII ad a. MDCCCCLXXVIII*. V Brně: Státní vědecká knihovna. 2 sv. Soupisy tisků 16. století z fondů Státní vědecké knihovny v Brně = Catalogi librorum saec. XVI typis impressorum, qui in bibliothecis, quae ad Scientiarum bibliothecam publicam Brunensem pertinet asservantur; sv. 10/1,2.
41. VOIT, Petr, c2018. *Encyklopedie knihy* [online]. Praha: Knihovna AV ČR [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana/.
42. WALDE, Otto, 1931. Československo a švédská literární kořist válečná. In: *Časopis Národního muzea: oddíl duchovědný*. Praha: Matice česká, ročník 105, s. 40-49. ISSN 0862-531X.

43. WALDE, Otto a Daniela MRÁZOVÁ, c2021. Komentovaný překlad 11. kapitoly z knihy *Storhetstidens litterära krigsbyten*. En kultur-historisk-bibliografisk studie. I. *Švédská knižní kořist z Čech a Moravy 1646–1648: Bibliografický a informační portál* [online]. Praha: Knihovna AV ČR [cit. 2021-5-2]. Dostupné z: <https://knizni-korist.cz/otto-walde-mikulov/>.
44. ZAORAL, Prokop, 1971. Stockholmský inventář mikulovské knihovny z r. 1646. In: *Studie o rukopisech*. Praha: Ústřední archiv Československé akademie věd, Komise pro soupis rukopisů, X, s. 237-256. ISSN 0585-5691.
45. ŽUPANIČ, Jan, Milan FIALA a František STELLNER, 2001. *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*. Praha: Aleš Skřivan ml. ISBN 80-864-9300-8.

9 Seznam obrázků

Obrázek 1 Martyrologium z Gerony	36
Obrázek 2 Libro del origen, difiniciones, y actos capitulares de la Orden de la inclyta Cavalleria de Calatrava	38
Obrázek 3 De regis institutione et disciplina, libri VIII	40